

ÀLVAR DE PORTUGAL, PRESIDENT DEL CONSELL REIAL DELS REIS CATÒLICS I LA SEVA RELACIÓ AMB EL DESCOBRIDOR

Jordi Indiano. Historiador

0. Les lluites entre la Corona i la noblesa portugueses a finals del segle XV

Entre finals del segle XV i principis del XVI, es produeix a Europa un fenomen polític consistent en l'esforç de les diferents monarquies per consolidar el seu poder en detriment del de l'alt clergat i, sobretot, del de l'alta noblesa.

En aquest sentit, Portugal no fou una excepció. Joan II (1481-1491), amb l'objectiu d'imposar l'autoritat règia, provocà un sagnant enfrontament entre la Corona i els principals senyors de la noblesa lusitana. Així, per exemple, en les Corts celebrades durant el primer any de regnat del Príncep Perfecte, es sentencià a mort Ferran, tercer duc de Bragança, que seria degollat públicament a la plaça de la ciutat d'Èvora el 29 de juny de 1483. Altres víctimes de Joan II foren el duc de Viseu –cunyat del duc de Bragança-, el comte de Faro i el comte de Penamacor.

Aquestes lluites polítiques tingueren com a conseqüència que molts nobles portuguesos enemistats amb la Casa Reial, en veure perillar les seves vides, passessin a Castella o a Aragó. Sobre això, l'Antonio de la Torre ens diu “perdieron la vida nobles de la cuantía del duque de Braganza y del duque de Viseo, emparentados con Juan II y con Isabel la Católica, y que **muchos nobles huyeron de Portugal, refugiándose en Castilla o en otros Estados**”¹. Entre els exiliats cal esmentar els fills del duc de Bragança, en Felip, en Jaume i en Dionís, que foren enviats per la seva mare –neboda de la reina Isabel de Castella- a refugiar-se a Castella, on foren acollits a la cort. Així ens ho diu el cronista Rui de Pina en la *Crònica del rei Joan II*: “La duquesa Isabel.. envià els seus tres fills barons a Castella... Felip, que era el major, morí de jove; Jaume n'era

---

¹ Antonio de la Torre. “Los hijos del duque de Braganza en Castilla (1483-1496)”. *Hidalguía*, nº 50., Madrid, 1962, p. 161.

el segon, duc de Bragança i de Guimarães... i Dionís, el tercer, que a Castella es casà amb la filla del comte de Lemos”².

Isabel la Catòlica els acollí i oferí tots els recursos necessaris per al seu manteniment i el dels seus servidors portuguesos³. Una ambaixada dels reis de Castella formada pel cavaller valencià Gaspar Fabra i pel bisbe de Còrdova viatjà a Portugal, l’any 1484, per demanar al rei Joan II la restitució dels béns als nebots de l’Àlvar. Pel que sembla, aquesta ambaixada no aconseguí el seu propòsit⁴.

En Felip i en Jaume ja es trobaven a Castella l’any 1483 (en Felip morí aquell mateix any), mentre que en Dionís, segurament, arribà l’any següent. Tant en Jaume com en Dionís estigueren a Castella fins al març de 1496. Durant aquests tretze anys seguiren sempre la cort. Així, els trobem a Tarazona i Toledo (1484), Còrdova (1487), Múrcia (1488), Valladolid, Medina del Campo i Úbeda (1489), Còrdova i Sevilla (1491) i Barcelona (1493).

No obstant això, el fet que en anys posteriors ambdós germans es casessin amb dones de la noblesa castellana fa creure que seguiren vinculats, d’una manera o d’una altra, a Castella. Segons en Rui de Pina, en Dionís es casà, cap al 1501, amb Beatriz de Castro, filla del segon comte de Lemos i en Jaume, el 1500, amb Elionor de Mendoza, filla del duc de Medina Sidonia⁵.

1. L’Àlvar de Portugal abans de marxar cap a l’exili

L’any 1476, veiem l’Àlvar per terres castellaness lluitant en el bàndol portuguès contra les tropes del rei Ferran⁶. Prengué part en les Corts d’Èvora de novembre de 1481 com a procurador dels seus germans el marquès de Montemayor i el comte de Faro i, en nom de tots els senyors del regne, prestà obediència i homenatge al rei Joan II⁷. En Rui de Pina ens dóna un detall prou important com és que l’Àlvar, en aquells anys de 1481-

---

² Rui de Pina. *Crónica de el Rei dom Joao II*. Edició a càrrec d’Alberto Martins de Carvalho. Coïmbra, 1950, pp. 43-44.

³ Antonio de la Torre, E.A. de la Torre. *Cuentas de Gonzalo de Baeza, tesorero de Isabel la Católica*. Madrid, 2 vols., 1955-56.

⁴ Rui de Pina: op. cit., p.62.

⁵ Antonio de la Torre: “Los hijos del duque...”, p.166-167.

⁶ Garcia de Resende. *Crónica de dom João II e miscelanea*. Lisboa, 1973, p. 11.

⁷ Rui de Pina: op. cit., p.14. Vegeu també García de Resende: op. cit., p. 32.

1483, era el principal home de confiança del rei Joan II⁸. Anys més tard, gaudiria de la màxima confiança dels Reis Catòlics.

2. Àlvar de Portugal, president del Consell Reial dels Reis Catòlics (1489-95, 1501-1503)

També el personatge objecte d'aquest estudi, l'Àlvar de Portugal, hagué de marxar de Portugal l'any 1483 i refugiar-se, segons sembla, a Castella amb la seva dona i els seus fills, malgrat que tenia la intenció d'anar a Jerusalem (el rei Joan II l'advertí que podia anar a qualsevol lloc menys a Castella i Roma), segons ens diuen els cronistes Rui de Pina i Garcia de Resende⁹. Per què volia l'Àlvar marxar tan lluny? Potser tenia algun parent per aquelles terres?

Àlvar de Portugal fou un noble portuguès emparentat amb la casa reial, nascut l'any 1439, senyor de Tentugal i de Cadaval, entre d'altres llocs, casat a Toledo (alguna font parla de la ciutat d'Èvora) el 18 de setembre de 1479 amb Filipa de Melo-Villena i Meneses, comtessa d'Oliveira. Era un dels germans del tercer duc de Bragança i fill de Ferran I, segon comte de Bragança i de Joana de Castre¹⁰.

En cas que s'hagués casat a Toledo i no a Portugal, com alguns diuen, què hi feia en aquella ciutat? El més normal, atesa la seva nacionalitat i la de la seva dona, és que s'haguessin casat a Portugal. A més a més, encara quedava a prop la guerra entre Castella i Portugal. També ens trobem amb problemes a l'hora d'establir el lloc i la data de la seva mort. En Rui de Pina ens diu que morí després de retornar a Portugal, cridat pel rei Manel¹¹. Hi ha qui situa la seva mort el 25 de setembre de 1503¹² i, d'altres, el 4 de març de l'any següent¹³. La primera data és del tot impossible, per tal com el 28

---

⁸ Rui de Pina: op. cit., p.25. Vegeu també Garcia de Resende: op. cit., p.61.

⁹ Rui de Pina: op. cit., p.43.

¹⁰ Vegeu la pàgina web <http://genroy.free.fr/bragance.html>.

En Salustiano de Dios a *El Consejo Real de Castilla (1385-1522)*. Madrid, 1982, p.248, ens dóna alguna dada biogràfica més. Per exemple, afegeix que fou alcalde de les drassanes de Sevilla i comptador major l'any 1503.

¹¹ Rui de Pina: op. cit., p.43.

¹² Pedro Gan Giménez: "Los Presidentes del Consejo de Castilla (1500-1560)", p.15, a *Chronica Nova* n°1, Universitat de Granada, 1968. Aquest autor, citant un altre, Galíndez de Carvajal, ens diu sobre la mort de l'Àlvar: "a 25 de setembre va morir a Segòvia l'Àlvar de Portugal, de sobte, mentre menjava caigué d'una cadira, i el dipositaren a Sant Francesc de Segòvia, i després el portaren a Portugal".

¹³ Diverses pàgines de genealogia situen la mort de l'Àlvar l'any 1504 i a Toledo: http://web.genealogie.free.fr/Les_dynasties/Les_dynasties_celebres/Peninsule_Iberique/Dynastie_de_Bragance.htm ; <http://genealogy.euweb.cz/capet/capet54.html> ; <http://genroy.free.fr/bragance.html>

d'aquell mateix mes i any, l'Àlvar era encara president del Consell Reial i comptador major dels reis¹⁴.

Fou a l'entorn de l'Àlvar que s'uniren els refugiats portuguesos en la cort castellana. Durant uns quants anys, ocupà l'important càrrec de president del Consell Reial dels Reis Catòlics. De fet, morí exercint-ne el càrrec. En Salustiano de Dios ens diu que l'Àlvar fou president de manera ininterrompuda entre els anys 1489 i 1495. Posteriorment, ho seria els anys 1501, 1502 i 1503. Tenim, doncs, un portuguès exercint aquest importantíssim càrrec en el moment del descobriment del Nou Món.

Com és possible que un noble portuguès gaudís de tan alta responsabilitat en una cort rival de la portuguesa? Per què era oncle de la reina Isabel¹⁵? Recordem que Isabel de Portugal, cunyada de l'Àlvar, era neboda de la reina Isabel de Castella. A més a més, l'Isabel de Portugal tingué dos germans emparentats amb la reialesa castellana, l'aragonesa i la portuguesa: d'una banda, en Manel I, rei de Portugal (1495-1521), casat amb dues de les filles de Ferran el Catòlic, Isabel (1497) i Maria (1500); de l'altra, la seva germana Elionor que es casà l'any 1471 amb el rei Joan II de Portugal.

Aquest argument no donaria resposta al fet que, també a Castella mateix, hi haurien molts nobles castellans emparentats amb els reis amb possibilitat d'ocupar aquest càrrec. No veig per què un portuguès, per molt ben emparentat que estigués amb la casa reial castellana, hauria d'exercir tan alta dignitat. I més si recordem que, pocs anys abans, l'Àlvar participà en la guerra entre Portugal i Castella al costat d'Alfons V. Arribats a aquest punt, veiem com l'Àlvar estava molt ben emparentat, tant amb la casa reial de Portugal, com amb la de Castella i la d'Aragó, fet, aquest darrer, a tenir en compte. En aquest sentit, doncs, podem destacar diversos fets que confirmarien aquests llaços de parentiu. Així en una carta datada a Medina del Campo el 21 de juny de 1497, els Reis Catòlics fan entrega d'una carta a l'Àlvar on el tracten de "nostre cosí"¹⁶.

A finals de l'any 1499, l'Àlvar participà, al costat del rei Manel I, en el trasllat del cos del difunt rei Joan II de Silves al monestir de Batalha¹⁷ -aquell mateix rei que, uns anys abans, havia assassinat el duc de Bragança, germà de l'Àlvar-.

---

¹⁴ Antonio Ballesteros Beretta. *El cántabro Juan de la Cosa y el descubrimiento de América*. Diputación Regional de Cantabria, 1987, 2ª edició, p. 229.

¹⁵ Vegeu Salustiano de Dios: op. cit., p.248 i Pedro Gan Giménez: op. cit., p.14..

¹⁶ Antonio de la torre, Luís Suárez Fernández. *Documentos referentes a las relaciones con Portugal durante el reinado de los Reyes Católicos*. Valladolid, Vol. III, p.12.

¹⁷ Garcia de Resende: op. cit., p. 291-296.

L'últim dia d'octubre de l'any 1500, l'Àlvar i la seva dona Felipa foren els padrins en el casament entre el rei portuguès Manel I i Maria, filla dels Reis Catòlics, celebrat a la vila portuguesa d'Alcàssar do Sal¹⁸. Anteriorment, durant el novembre de 1496, a Burgos, l'arquebisbe de Toledo, Francisco Ximenes, per part dels Reis Catòlics, i l'Àlvar de Portugal, per part del rei Manel I, havien acordat els preparatius de casament entre el rei portuguès i la filla dels Reis Catòlics, Isabel¹⁹. Recordem que, per aquestes dates, l'Àlvar no era president del Consell.

En una carta de 24 de novembre de l'any 1500, escrita per Ochoa de Isasaga - adreçada als Reis Catòlics, en què els informa de les notícies de la cort portuguesa i de la reina Maria, la seva filla-, en parlar de l'Àlvar diu: “és el que entén de tot amb el senyor rei [Manel I]”²⁰. Més endavant: “pel que jo crec [Ochoa de Ysasaga], ell [l'Àlvar] és lleial servidor de Vostra Altesa [Ferran el Catòlic] i pot fer molt amb el senyor rei [Manel I]”²¹. Cal recordar que l'Àlvar era oncle del rei Manel.

En l'època en què l'Àlvar fou president del Consell Reial, la presidència estava reservada als prelats, normalment bisbes, i a l'alta noblesa. D'entre els membres de l'alta noblesa que en foren presidents destaca, a més de l'Àlvar, en Joan de Silva, comte de Cifuentes.

Era un càrrec que no s'atorgava amb caràcter vitalici, sinó indefinit; depenia de la voluntat del rei. Així per exemple, el mateix Àlvar alternà en diverses ocasions la presidència amb un tal Juan Rodríguez Daza, bisbe d'Oviedo. Per a aquest càrrec, els reis preferien, normalment, persones alienes al Consell i molt addictes a les seves persones. Si per persones alienes entenem persones allunyades de la vida política del regne (en principi, l'alta noblesa, pels seus interessos, no n'estava gaire d'allunyada), no és casualitat que els dos presidents d'aquell període fossin un portuguès i un catalano-aragonès –i no castellà com se'ns ha volgut fer creure-, en Joan de Silva²².

En quin lloc en la cadena de presa de decisions podríem situar el càrrec de president del Consell? Doncs, com no podia ser de cap altra manera, immediatament per sota dels reis.

---

¹⁸ Antonio de la Torre, Luís Suárez Fernández: op. cit., vol. III, p.64-65.

¹⁹ Ídem, vol. III, pp.1-8.

²⁰ ídem, vol. III, p.69.

²¹ ídem, vol. III, p.69.

²² Vegeu Jordi Indiano Navarrete. “Joan de Silva abans i després de la seva arribada a Catalunya”. Comunicació presentada al II Simposi sobre la Descoberta Catalana d'Amèrica. Arenys de Munt, 2002. En fase de publicació.

3.L'Àlvar i la conquesta de Màlaga (primavera-estiu de 1487)

Per en Jeroni Münzer i pel cronista Hernando del Pulgar²³ sabem que l'Àlvar, quan era a Màlaga amb els reis, patí un intent d'assassinat per part d'un moro: “cert moro, tingut per sant pels seus, sortí de Màlaga, i introduint-se en les files del rei, ferí mortalment, creient que era el rei, a cert comte Àlvar de Portugal –a qui vaig veure i amb qui vaig conversar a Madrid, i al germà Ferran del qual manà el rei de Portugal degollar-“²⁴.

4. L'Àlvar, batlle d'Andújar, Jaén (1489)

Per un document de l'Arxiu de Protocols de la ciutat de Còrdova, esmentat per en José de la Torre y del Cerro²⁵, sabem que l'11 de maig de 1489, l'Àlvar, com a batlle d'Andújar, província de Jaén, atorgà un poder als germans Pinelo perquè cobressin, dels recaptadors de les alcabales dels dominis de l'arquebisbat de Sevilla, una determinada quantitat que li havia estat lliurada per cèdula reial, a fi de prendre possessió d'unes cases a la mateixa ciutat, de què li feren mercè els Reis Catòlics.

No seria estrany pensar que els Reis Catòlics, en compensació pels serveis prestats durant algun episodi de la guerra de Granada, haguessin donat a l'Àlvar, entre d'altres càrrecs i prebendes, aquell càrrec.

5. L'Àlvar de Portugal i la seva relació amb Catalunya (Corona d'Aragó)

L'Àlvar també el tenim documentat a Catalunya en l'època del Descobriment. Així ens ho diu en Josep Maria Cuyàs i Tolosa en parlar dels visitants il·lustres del monestir de Sant Jeroni de la Murtra, de Badalona: “en el trienni 1491-1494 pernoctaren

---

²³ Hernando del Pulgar. *Crónica de los señores Reyes Católicos don Fernando y doña Isabel de Castilla y de Aragón*. Madrid, 1953. Parte tercera, cap. LXXXVIII.

²⁴ Jerónimo Münzer. *Viaje por España y Portugal*. Madrid, 2002 (2ª edición), p.147.

²⁵ José de la Torre y del Cerro. *Beatriz Enríquez de Harana y Cristóbal Colón*.. Córdoba, 1984, p. 172-173.

l'Àlvar de Portugal, els fills del duc de Cardona i de la Marquesa de Moià, Margarita d'Ixar i Violant de Luna”²⁶.

Si durant els anys 1492 i 1493 els Reis tingueren la cort a Barcelona, lògicament, l'Àlvar, com a president del seu Consell, també hi havia de ser. Podríem gairebé assegurar que s'estigué al palau del comte d'Empúries, perquè la dona de l'infant Enric era la neboda de l'Àlvar.

Tornem a tenir notícies d'aquest personatge l'any 1495, per una informació d'en Salustiano de Dios²⁷, segons la qual l'Àlvar acompanyava els reis en la seva estada per les terres de la Corona d'Aragó.

6. L'Àlvar de Portugal i els Silva -comtes de Portalegre i senyors de Vagos-

La relació entre ambdues famílies, els Bragança i els Silva ve donada pel fet que una filla de l'Àlvar, Maria de Meneses, es casà, l'any 1505, amb en João da Silva, segon comte de Portalegre.

Però, a més a més, la dona de l'Àlvar, Filipa de Melo Meneses, era la neboda d'en Joan (quart senyor de Vagos) i d'en Ferran de Silva²⁸, els germans Silva, que vingueren a Catalunya en l'època de la guerra civil, acompanyant el conestable Pere de Portugal, fill d'Isabel d'Urgell i nét del darrer comte d'Urgell, Jaume el Dissortat.

7. La relació entre l'Àlvar i el Descobridor

Sobre això, en Juan Gil ens diu: “interessa destacar, en efecte, la intervenció a favor de l'Almirall de l'aristocràcia lusa contrària a Joan II, que en la seva major part s'havia refugiat a Castella... Aquest virrei de les Índies que havia viscut a Portugal els

---

²⁶ Josep Maria Cuyàs i Tolosa. *Resumen histórico del Monasterio de San Jerónimo de la Murtra*. Ajuntament de Badalona, 1975 (tercera edició, corregida i augmentada), p.21.

²⁷ Salustiano de Dios op. cit., p.247.

²⁸ Vegeu http://genealogia.sapo.pt/pessoas/pes_show.php?id=12512,
<http://genealogia.sapo.pt/pessoas/costados.php?id=2210> i
http://genealogia.sapo.pt/pessoas/pes_show.php?id=2020

anys cabdals de la seva formació i que en els moments d'infortuni veu pagats amb escriure els seus serveis passats”²⁹.

Com sabem que fou a l'entorn de l'Àlvar que s'uniren els refugiats portuguesos³⁰ i que, durant el període dels preparatius i posterior viatge a Amèrica, ell era el president del Consell Reial, només podem pensar en una estretíssima col·laboració entre ambdós personatges. Cal recordar, també, que en el període en què en Colom estigué a Portugal, molt probablement, conegué l'Àlvar. D'aquí vindria la seva relació.

De fet, per en Çurita sabem que, ja l'any 1476, tots dos personatges es coneixien: “això fou estant el rei Castella a Bilbao a vint del mes de juliol [1476] i Colom amb l'armada francesa arribant a Bermeo, passà per una gran tempesta perdent la nau capitana, i correu fins a la costa de Galícia, intentant de combatre a Ribadeo, perdent bona part de la seva gent. D'allà se n'anà a buscar el rei de Portugal per portar-lo a França, embarcant-se a Lisboa pel mes d'agost, i anaren amb el Rei el comte de Pharo, i l'Àlvar de Portugal, que eren fills del duc de Bragança i germans del duc de Guimaraes, i el comte de Penamacor, el seu privat, i el prior d'Ocrato, i en Juan Pimentel, germà del comte de Benavente, i altres cavallers, i portava dotze naus, i cinc caravel·les, i dos mil dos cents soldats, per deixar la major part d'ells en les guarnicions de Tànger, i Arzila i Alcàsser Saguer, que tenia en la costa de Berberia. De Cepta navegà sense tocar terra fins a Colliure, pertanyent al Rei de França en el comtat del Rosselló i desembarcà en aquell port”³¹.

8. La relació de l'Àlvar de Portugal amb les empreses de descoberta del Nou Món

Sabem que l'Àlvar participà en l'expedició de Pedro Alvares Cabral de descoberta de les costes del Brasil l'any 1500, aportant una caravel·la anomenada

---

²⁹ Juan Gil. *Las cuentas de Cristóbal Colón*. Escuela de estudios Hispanoamericanos de Sevilla, 1986, p. 47.

³⁰ István Szásdi, León Borja. “Las paces de Tordesillas en peligro. Los refugiados portugueses y el dilema de la guerra”, p. 129, dins de Ana María Carabias Torres (ed.): *Las relaciones entre Portugal y Castilla en la época de los descubrimientos y la expansión colonial*. Universidad de Salamanca, 1994.

³¹ Gerónimo Zurita. *Los cinco libros postreros de la segunda parte de los Anales de la Corona de Aragón*. Saragossa, 1668, cap. LI, p. 262 vers.

Nostra Senyora de l'Anunciació, capitanejada per Nuno Leitão da Cunha³². Cal recordar que en aquesta mateixa expedició també hi participava una nau capitanejada per Lluís Pires i noliejada per en Diego da Silva i Meneses -primer comte de Portalegre i majordom del rei Manel I- parent de l'Àlvar, ja que una filla d'aquest darrer s'havia casat amb l'hereu del primer. A més a més, en aquesta expedició també hi anava l'Aires Gomes da Silva, com a capità d'una nau reial. Recordem que aquest personatge era fill del Joan de Silva que lluità a Catalunya durant la guerra civil catalana de 1462-1472, al costat de Pere el Conestable. L'Aires també era parent de l'Àlvar perquè la dona d'aquest darrer era la neboda del pare de l'Aires³³.

Per tant, veiem com les relacions de parentiu en aquella època significaven quelcom més que un simple vincle de sang.

9. Conclusions

Arribats a aquest punt voldria acabar amb dues petites reflexions:

- com a president del Consell Reial dels Reis Catòlics en el moment de la descoberta del Nou Món, és impossible que l'Àlvar es mantingués al marge dels preparatius d'una empresa tan important i que no hi participés de forma activa. El fet que prengués part en expedicions de descoberta patrocinades per la casa reial portuguesa, com per exemple l'expedició a la costa del Brasil, l'any 1500, ens ha d'ajudar a reafirmar el seu paper destacat en l'empresa colombina. Sabem, però, que l'Àlvar, vers l'any 1503 gaudia d'autoritat en els afers d'Índies. Així ens ho recorda l'Antonio Ballesteros Beretta: "El rei, el 25 de febrer [1503], envia des de Saragossa, una carta a l'Àlvar de Portugal, sobre afers d'Índies". Més endavant, el mateix autor ens diu: "Àlvar de Portugal, investit pels reis d'autoritat per als afers indians"³⁴ ;
- el cas de l'Àlvar de Portugal exemplifica la presència en l'empresa de la Descoberta del que anomenaria *l'element o factor portuguès*, vinculat a

---

³² Vegeu <http://www2.correioweb.com.br/hotsites/500anos/portugal-brasil/dia31/dia31-1.htm> , http://www.projetomemoria.art.br/PedroAlvaresCabral/revista5/viage1_5p.htm i <http://www.escolas.com.br/historiaemfoco/neres13.htm>

³³ Vegeu http://genealogia.sapo.pt/pessoas/pes_show.php?id=12512

³⁴ Antonio Ballesteros Beretta: op. cit., pp. 207 i 219.

Catalunya des del casament entre Isabel d'Urgell i Pere de Coïmbra, pares del conestable Pere, i la posterior guerra civil que enfrontà les institucions catalanes, defensades per la Corona portuguesa, amb la dinastia dels Trastàmara. Molts d'aquests portuguesos relacionats amb el descobriment passaren per Catalunya en un moment o un altre. Així podríem recordar el cas, a part del de l'Àlvar de Portugal, dels germans Anes Pinçon, Pedro Vasques de Saavedra, els Silva, els Azambuja, Eça, etc.